

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма

«Підприємництво і фінансова грамотність. 8-9 класи»
для закладів загальної середньої освіти

(авт. Буюк Р. Р., Гнатишин О. М., Сухінська В. О., Сливка Є. М.)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 14 серпня 2024 року № 1138)

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Першочергове завдання сучасної економічної освіти - формування економічного мислення, розвиток м'яких навичок, наскрізних умінь, а також втілення сформованих ключових компетентностей у економічно обґрунтовану діяльність. Підприємливість і фінансова грамотність є однією з ключових компетентностей Нової української школи, рекомендована Радою Європейського Союзу від 22 травня 2018 року у рамковому документі «Про ключові компетентності для навчання впродовж життя» та визначена Законом України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII як обов'язкова компетентність, яка формується у здобувачів освіти у тісному взаємозв'язку з іншими компетентностями.

Ефективно сформувати цю ключову компетентність, сприяти цілісному всебічному розвитку особистості, яка здатна до критичного мислення, до прийняття відповідальних рішень, до ведення господарської діяльності за принципами сталого розвитку, а також до конкурування на ринку праці та навчання впродовж життя, можливо через вивчення предмета «Підприємництво і фінансова грамотність».

Модельна навчальна програма «Підприємництво і фінансова грамотність. 8 – 9 класи» для закладів загальної середньої освіти укладена відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898, Типової освітньої програми для 5 – 9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19 лютого 2021 року № 235 та п. 10 доручення Прем'єр-міністра України від 21.05.2024 № 164112/0/1-24 впровадження програми «Відповідальне споживання». Програма є складовою соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі та містить тісні міжпредметні зв'язки з іншими освітніми галузями.

В основу модельної програми покладений багаторічний досвід європейської системи освіти і досвід впровадження фінансової грамотності в Україні впродовж останніх років. Програма відповідає сучасним ринковим трендам і чинним нормативно-законодавчим актам у сфері економіки, фінансів і ведення бізнесу, а також базується на ціннісних орієнтирах Нової української школи.

Програма побудована так, щоб сформовані підприємливість і фінансова грамотність учнів сприяла досягненню їх успіху та вирішенню складних проблем, щоб вони були здатні до креативного й творчого мислення, а також вміли впроваджувати нові ідеї в життя та стимулювали б розвиток інновацій. Ці якості особливо корисні в підприємницькому середовищі, де постійно потрібно шукати нові можливості та рішення. Програма також забезпечує формування основ економічної освіти у здобувачів освіти, оскільки передбачає вивчення базових економічних понять.

Метою програми «Підприємництво і фінансова грамотність. 8 – 9 класи» є формування фінансової та підприємницької культури у здобувачів освіти, а також розвиток ключової підприємницької та фінансової компетентності.

Досягнення мети розкриваються у таких завданнях:

- розумінні ключових економічних та фінансових понять/законів тощо і володінні базовою термінологією;
- навчання основ фінансової грамотності, а саме: управління бюджетом, розуміння фінансових продуктів, таких як кредити, депозити, страхування, інвестиції та пенсійні збереження тощо;
- розвиток підприємницьких навичок у створенні і розвитку підприємницьких ідей, навчання стратегічного планування, маркетингу, управління проектами та інших важливих аспектів підприємництва;
- практичні справи та практичних завдань, які дозволяють учасникам відчутти реальний досвід управління фінансами та бізнесом, такі як ігри, рольові гри або симуляції бізнес-ситуацій;
- надання підтримки від досвідчених підприємців та фінансових експертів, які допоможуть учасникам програми розвивати свої навички та розуміння;
- розвиток умінь та навичок критичного мислення й аналізу економічних подій, що мають місце в реальному житті.

Розвиток ключових компетентностей у контексті викликів Нової української школи

Перед освітньою системою поставлено особливі вимоги, пов'язані з підготовкою дітей і молоді до дорослого життя у новому світі. Сучасні процеси соціально-економічного розвитку пов'язані зі вступом в інформаційну фазу розвитку цивілізації, де економіка заснована на знаннях. Роль знань оцінюється в особистісному та професійному розвитку людини, яка набуваючи знань та навичок, перетворює їх на цінні компетенції, які стимулюють економічний і технічний прогрес.

Ці виклики є ще більш значними в Україні, де умови життя формуються не лише загальними процесами цивілізаційних змін, але і пов'язані з відходом від централізовано контрольованої економіки. Сьогодні побудова економіки на основі ринкових правил і процесів та її інтеграція відіграє життєво важливу роль у створенні економічного процвітання та розвитку держави.

Досягнення обов'язкових результатів навчання визначається на основі компетентнісного підходу. Курс «Підприємництво і фінансова грамотність. 8 – 9 класи» відповідає компетентнісному потенціалу соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, який полягає у розвитку всіх ключових компетентностей, визначених Державним стандартом базової середньої освіти, а саме:

- вільне володіння державною мовою - уміння: висловлювати власні думки на різні теми і завдання з використанням відповідної термінології під час вивчення підприємництва та фінансової грамотності; - ставлення: цінування державної мови, потреба соціально відповідального ставлення до неї, усвідомлення необхідності володіння державною мовою для власного добробуту;

- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами - уміння: оперувати міжнародною термінологією у сфері підприємництва та фінансової грамотності; - ставлення: усвідомлення потреби володіння іноземними мовами для міжкультурного спілкування, власної безпеки, здоров'я і добробуту;

- математична компетентність - уміння: розраховувати відсотки від отриманих депозитів, чи кредитних договорів, страхування, у сфері податків та інше; - ставлення: усвідомлення цінності математичного мислення, аналізувати ризики та оцінювати їх для вирішення питань безпеки, здоров'я, добробуту;

- компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій - уміння: обґрунтувати різні варіанти зменшення економічних ресурсів в умовах ринкової економіки, використання природних ресурсів у сфері новітніх технологій; - ставлення: усвідомлення основних принципів безпеки (фінансової) в контексті науково-технічного прогресу, що стосуються здоров'я та добробуту (особистого, родинного, суспільного);

- інноваційність - уміння: обґрунтувати роль і значення підприємництва у ринковій економіці, оцінювати ризики втілення інноваційних ідей і задумів; - ставлення: відкритість до нових пропозицій, усвідомлення важливості поширення змін у своєму оточенні (клас, школа, громада тощо);

- екологічна компетентність - уміння: визначити необхідність раціонального використання природних ресурсів ринковій економіці; - ставлення: усвідомлення важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства;

- інформаційно-комунікаційна компетентність - уміння: використовувати сучасні цифрові пристрої (планшети, мобільні телефони) для роботи із платіжними картками, рахунками та встановлення банківських додатків тощо; - ставлення: усвідомлення власних досягнень і потреб щодо дотримання безпечного та відповідального середовища;

- навчання впродовж життя - уміння: визначати власний стиль і способи індивідуального ефективного навчання, раціонально планувати час, здійснювати самооцінювання і самоконтроль, раціонально розподіляти та оцінювати кінцеві результати, а в разі потреби звертатися по допомогу до компетентних осіб (вчителів, батьків, підприємців та інших); - ставлення: усвідомлення відкритості до критики та помилок, здатність долати труднощі і реагувати на зміни, мотивація та інтерес до навчання впродовж життя, впевненість в успішності власного навчання як засобу підвищення рівня добробуту і збереження здоров'я;
- громадянські та соціальні компетентності - уміння: розуміти свої права та обов'язки як споживача товарів і послуг, вміти оформляти документи та дотримуватися нормативних законодавчих актів; брати активну участь у громадській діяльності, що стосується, зокрема, добробуту, здоров'я, фінансової безпеки; - ставлення: повага до прав людини, сприйняття демократичних цінностей, усвідомлення потреби соціальної справедливості, відповідальність за особистий і суспільний добробут;
- культурна компетентність – уміння: розуміти важливість ефективного спілкування для побудови відповідних суспільних відносин, вести переговори, тощо; - ставлення: сприйняття творчості як засобу самоідентифікації, передачі духовних цінностей етичне і відповідальне ставлення до інтелектуальної власності на засадах академічної доброчесності;
- підприємливість та фінансова грамотність - уміння: критично мислити при розподілі фінансових ресурсів та постановки фінансових цілей, брати відповідальність за власні рішення, генерувати й реалізовувати ідеї, визначати слабкі і сильні сторони планованої проєктної чи підприємницької діяльності, ініціювати і реалізовувати власні соціальні проєкти, зокрема, шкільні; - ставлення: готовність брати відповідальність на себе; усвідомлення важливості раціонального використання коштів, розуміння закономірностей економічних процесів та правову основу ведення будь якої діяльності, зокрема, господарської.

Структура навчального предмета «Підприємництво і фінансова грамотність. 8 - 9 класи»

Модельна навчальна програма навчального предмета «Підприємництво і фінансова грамотність» розрахована на вивчення у 8-х та 9-х класах і передбачає 17 годин у 8 класі та 35 годин у 9 класі. Відповідно до загального обсягу навчального навантаження, поданого у Типовій освітній програмі для 5 - 9 класів закладів середньої освіти з навчанням українською мовою, кількість годин для соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі може відрізнитись від рекомендованого у межах від мінімальної до максимальної годин на рік. Дана модельна навчальна програма

передбачає використання підтем у кожній темі таким чином, що може забезпечити логіку, послідовність, повноту та структурованість навчального матеріалу для формування необхідних компетентностей здобувачів освіти при будь-якому виборі годин. Також ця модельна навчальна програма може використовуватись для закладів середньої освіти з навчанням корінного народу або національної меншини поряд з державною мовою чи з навчанням українською мовою та вивченням мови корінного народу або національної меншини.

Структура навчального предмета складена від простого до складного, поєднання історичного і логічного, перевірка достовірності отриманих знань, навчання у процесі діяльності. Вона передбачає розподіл годин за частинами, розділами й темами. Учитель може на власний розсуд здійснити цей розподіл з урахуванням здібностей і навчальних можливостей здобувачів освіти.

Програма складається з 2-х частин, 7-и розділів і містить 32 теми. За роками навчання розподіляється в такий спосіб, щоб учителю було просто і зручно її застосовувати. У 8 класі вивчається 1-а частина навчального предмета - «Фінансова грамотність: ключ до ефективного управління домогосподарством», а у 9 класі – 2-а частина - «Підприємництво та підприємливість - тут втілюється мрія!». Кожна частина поділена на розділи. У 1-й частині є 3-и розділи. Рекомендується, у 8-му класі перший і другий розділ опрацьовувати у продовж першого семестру, а третій розділ – у продовж другого семестру. У 9-му класі в 2-й частині навчальний матеріал має 4-и розділи, рекомендується опрацьовувати перший і другий розділ у продовж першого семестру, а третій та четвертий розділ – у продовж другого семестру. Кожен розділ містить певну кількість тем. Останній, 4-й розділ 2-ї частини у 9-му класі сформований таким чином, щоб здобувачі освіти набували практичних навиків та формували вміння через проектну діяльність.

Стисле розкриття розділів модельної навчальної програми «Підприємництво і фінансова грамотність. 8 – 9 класи»

Усі частини, розділи та теми в даній модельній програмі «Підприємництво і фінансова грамотність. 8 – 9 класи» побудовані таким чином, щоб здобувач освіти усвідомив, що матеріал, який йому подається на уроках підприємництва та фінансової грамотності, тісно переплітається з його реальним життям та побутом, є доступним та важливим для його майбутнього та майбутнього нашої країни. Такий підхід дасть змогу зацікавити здобувачів освіти, задовільнити їхні потреби у пізнанні, засвоєнні знань, набутті вмінь та мотивувати до навчання. А це, у свою чергу, дозволить досягнути основну мету даного навчального предмета – формування фінансово – грамотної та підприємливої особистості.

8 клас Частина 1. ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ: КЛЮЧ ДО ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВОМ.

Розділ І. Домогосподарство як суб'єкт економічного кругообігу та його роль у формуванні фінансово грамотної особистості.

Розділ ІІ. Основи фінансової грамотності: гроші та фінансові установи.

Розділ ІІІ. Ринкові інструменти досягнення фінансового успіху.

Розділ І. Домогосподарство як суб'єкт економічного кругообігу та його роль у формуванні фінансово грамотної особистості. У цьому розділі важливо, щоб здобувач освіти зрозумів, що він/вона і його сім'я, яка веде спільне домогосподарство, є невід'ємним і важливим суб'єктом ринкової економіки, а від рівня сформованості його/її підприємливості та фінансової грамотності, від особистих знань та вмінь залежить не лише власний успіх, а й добробут цілої сім'ї/родини - а це є одним важливим чинником для формування належного соціально - економічного рівня цілої держави. Особливість домогосподарства як учасника ринкового кругообігу полягає в тому, що домогосподарство одночасно є і постачальником ресурсів, і споживачем товарів і послуг. Тому здобувач освіти в цьому розділі відкриває для себе такі базові економічні визначення, як попит, пропозиція та ринкова ціна. Також розвивається вміння аналізувати можливості вибору власної професійної кар'єри, формується вміння генерувати ідеї щодо власного заробітку. Вони набувають такі важливі навички, як постановка ефективних фінансових цілей, складання свого особистого та сімейного бюджету, планування, облік витрат, усвідомлення ролі заощаджень та економії в побуті. Знайомляться з алгоритмами протидії фінансовому шахрайству.

Розділ ІІ. Гроші та фінансові установи є підґрунтям становлення фінансово господарського мислення здобувачів освіти, формує набір навичок і знань, які дозволяють приймати обґрунтовані та ефективні рішення, використовуючи свої фінансові ресурси. Цей розділ розрахований на вивчення у 8-му класі і представлений у 4-х темах, у яких розкривається важливість фінансової грамотності та раціональних фінансових дій для добробуту окремої людини та держави в цілому. На цьому етапі здобувачі освіти повинні усвідомити важливість фінансово - грамотної поведінки для досягнення ними успіху в дорослому житті, а також ознайомитися з фінансовими інструментами та фінансовими продуктами чи послугами, які доступні на економічному ринку України та світу.

Розділ III. Ринкові інструменти досягнення фінансового успіху. В цьому розділі розширюється поняття фінансів, інститутів фінансового ринку, їх роль у функціонуванні національної економіки, підприємства та в житті людини. Обґрунтовуються основні тенденції здійснення заощаджень домогосподарств, трансформацію заощаджень населення в інвестиції на сучасному етапі розвитку економіки України. Розкривається роль небанківських установ у наданні фінансових послуг. Важливим моментом у формуванні сучасної фінансово - грамотної особистості є культура споживання та екологічна культура, які формується через дотримання принципів сталого розвитку та відповідального ставлення до продуктів, які утворюються в результаті людської діяльності.

9 клас Частина 2. ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ – ТУТ ВТІЛЮЄТЬСЯ МРІЯ!

Розділ I. Підприємництво як сучасна форма господарювання.

Розділ II. Від домогосподарства до власного бізнесу.

Розділ III. Соціальне шкільне підприємництво.

Розділ IV. Проектна діяльність як шлях до успіху для підприємливих та фінансово грамотних.

Розділ I. Підприємництво як сучасна форма господарювання розкриває перед учнями таку категорію господарсько-економічної діяльності, як підприємництво і представляє його як особливий вид господарювання, де головним суб'єктом є особа (підприємець), котра досконало поєднує фактори виробництва на інноваційній основі і власній відповідальності та ризику, організовує і керує виробництвом задля одержання підприємницького доходу. Він спрямований на усвідомлення учнями основних завдань та напрямків такого виду господарювання, керуючись засадами сталого розвитку. Передбачається аналіз та виконання учнями завдань, наближених до життя. Наскрізним завданням учителя в цій темі є розкрити суть підприємництва перед учнем у відповідній парадигмі, щоб він у дорослому житті не боявся проявити себе в цьому напрямку та був обізнаний і готовий самостійно розпочати свою підприємницьку діяльність.

Розділ II. Від домогосподарства до власного бізнесу. У цьому розділі учні ознайомлюються про сутність організації та розвитку підприємницької діяльності, закони та принципи функціонування підприємств, ролі підприємництва у соціально - економічному, науково - технічному та інноваційному розвитку країни, визначення основних складових успішної самореалізації особистості, що є запорукою родинного

добробуту. Також розкривається значення сплати податків як важливого обов'язку кожного громадянина. Культура підприємництва та діловий етикет визначається невід'ємною частиною підприємництва.

Розділ III. Соціальне шкільне підприємництво. У цьому розділі здобувачі освіти мають змогу навчитися практично застосовувати знання зі шкільної програми, знаходити нестандартні рішення, брати на себе відповідальність та розв'язувати суспільно важливі питання у своїй громаді. Наскрізним завданням є розкриття основних принципів соціального шкільного підприємництва, засвоєння передумов успішної господарської діяльності, формування бізнес-плану з врахуванням особливостей у цьому виді підприємництва та підготовка до реалізації підприємницької ідеї. Важливе місце приділяється аналізу досягнень у соціальному шкільному підприємстві українських навчальних закладів та вивченню закордонного досвіду. Знання та вміння, набуті при вивченні цієї теми, є пропедевтичними, оскільки можуть застосовуватися здобувачами освіти в реальному житті.

Розділ IV. Проєктна діяльність як шлях до успіху для підприємливих та фінансово грамотних сприяє формуванню системи економічних знань через виконання завдань дослідницького та проєктного характеру. Спрямований на допомогу в отриманні прикладних знань із сфери створення підприємництва, залученні фінансів, аналізі та управлінні ризиками, моніторингом виконання проєкту та ін. Розвиває усвідомлення учнями важливості своїх економічно значущих якостей, можливостей, здібностей знаходити ідеї для формування добробуту родини, громади, класу, школи, готовності застосовувати отримані знання і вміння у проєктній діяльності. Цей розділ має практичне завдання і сприяє формуванню суспільно активних громадян. Основна робота полягає у створенні та реалізацією проєктної роботи проводиться в групах. Здобувачі освіти представляють концепцію проєкту, визначають свою роль у команді та співпрацюють задля досягнення результату проєкту. Через безпосередню участь у проєктній роботі у здобувачів освіти розвивається цілісне бачення переваг та недоліків такої діяльності та усвідомлення готовності до життя у ринкових умовах.

Узагальнені результати навчання

Модельна програма курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» спрямована на досягнення загальних результатів навчання, визначених Державним стандартом базової середньої освіти для 7 - 9 класів освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна».

Таблиця 1

Групи результатів навчання здобувача освіти за Державним стандартом	Загальні результати, на досягнення яких у 7 - 9 класах спрямована модельна програма
1. Турбота про особисте здоров'я і безпеку, реагування на чинники і діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту власного і навколишніх	<ul style="list-style-type: none"> - Діє відповідально [СЗО 1.1] - Відстоює власні інтереси та інтереси інших осіб [СЗО 1.2] - Надає допомогу [СЗО 1.3]
2. Визначення альтернатив, прогнозування наслідків, ухвалення рішень з користю для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я й добробуту	<ul style="list-style-type: none"> - Розпізнає небезпечні ситуації [СЗО 2.1] - Прогнозує наслідки [СЗО 2.2] - Приймає рішення [СЗО 2.3] - Поводиться безпечно [СЗО 2.4]
3. Аргументований вибір здорового способу життя, аналіз і оцінка наслідків і ризиків	<ul style="list-style-type: none"> - Обмірковує альтернативи власних дій і рішень [СЗО 3.1] - Приймає зміни власного організму [СЗО 3.2] - Аналізує вплив поведінки на здоров'я [СЗО 3.3] - Здійснює вибір, що приносить користь і задоволення (радість) [СЗО 3.4]
4. Підприємливість та етична поведінка для поліпшення здоров'я, безпеки й добробуту	<ul style="list-style-type: none"> - Вчиться вчитися [СЗО 4.1] - Знаходить і перевіряє інформацію [СЗО 4.2] - Діє ефективно та самостійно [СЗО 4.3] - Спілкується конструктивно [СЗО 4.4] - Виявляє культуру споживання [СЗО 4.5] - Планує майбутнє [СЗО 4.6] - Співпрацює для досягнення результату діяльності [СЗО 4.7] - Поводиться етично [СЗО 4.8] - Планує, запроваджує та оцінює фінансові рішення [СЗО 4.9] - Підтримує добродійність [СЗО 4.10]

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Таблиця 2

Очікувані результати навчання	Теми та пропонувані зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
Частина 1. ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ: КЛЮЧ ДО ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВОМ		
8 клас		
<p>Вступ. Домогосподарства відіграють ключову роль у створенні добробуту, адже вони є основними споживачами товарів та послуг і водночас багато домогосподарств є їх виробниками. Члени домогосподарств є основним джерелом робочої сили. Домогосподарства інвестують у людський капітал - в освіту, охорону здоров'я, приймають фінансові рішення, через домогосподарства розподіляються доходи у суспільстві, а це важливі компоненти економічного добробуту, підвищення продуктивності, впливу на попит та пропозицію на економічному ринку та позитивного поступу у формуванні інвестиційного клімату у країні. Ефективне управління та ведення домашнього господарства є дуже важливим як і для кожного члена домогосподарства, так і для ринкової економіки країни зокрема. Важливу роль у цьому відіграє фінансова грамотність. Знання основ фінансової грамотності дозволить раціонально планувати та розподіляти доходи та витрати членів домогосподарств, робити вигідні інвестиції, управляти боргами, приймати обґрунтовані фінансові рішення. Таким чином, фінансово грамотні члени домогосподарства здатні ефективніше управляти фінансами домогосподарств, а це дозволить підвищити якість життя та добробуту, сприятиме фінансовій стабільності та буде важливим кроком для досягнення цілей</p>		
<i>Розділ I. Домогосподарство як суб'єкт економічного кругообігу та його роль у формуванні фінансово грамотної особистості</i>		
<p style="text-align: center;"><i>Здобувач освіти:</i></p> <p><i>пояснює</i> значення термінів «домогосподарство», «ринок», «приватна власність», «економіка», «ринкова економіка», «економічна система», «ринковий кругообіг», «суб'єкти економічних відносин», «потреби», «ресурси», «попит»,</p>	<p>Тема 1. Домогосподарство як суб'єкт ринкових відносин.</p> <p>Домогосподарство, його сутність, функції та місце серед інших суб'єктів ринкового кругообігу.</p> <p>Власність та її види.</p> <p>Ринок та його структура.</p>	<p style="text-align: center;"><i>Орієнтовний перелік:</i></p> <p><i>інтерактивна лекція</i> про домогосподарство, його сутність, функції та місце серед інших суб'єктів ринкового кругообігу;</p> <p><i>робота в групах:</i> складання схеми ринкового кругообігу, аналізування ролі домогосподарств та інших суб'єктів економічних відносин;</p>

<p>«пропозиція», «ринкова ціна»; <i>визначає</i> сутність та функції домогосподарств серед інших суб'єктів економічних відносин у ринковому кругообізі; <i>вміє</i> навести приклади приватної власності; <i>знає</i>, що формує структуру ринку, та <i>називає</i> види ринків; <i>розуміє</i> суть попиту, пропозиції та ринкової ціни та <i>вміє показати</i> їх графічно, а також <i>пояснити</i> закони попиту та пропозиції.</p>	<p>Як працює ринок?</p>	<p><i>інтерактивна лекція</i> на тему: «Власність. Види власності»; <i>тренувальна вправа</i>: аналізуємо ринок товарів та послуг в Україні за певний період; <i>робота з графіками</i> попиту та пропозиції.</p>
<p><i>Здобувач освіти:</i> <i>пояснює</i> значення термінів «дохід», «ресурси», «безробіття», «найманий працівник», «фрілансер», «підприємець», «інвестор»; <i>перелічує та характеризує</i> види доходів домогосподарств; <i>розрізняє</i> активний та пасивний дохід; <i>наводить приклади</i> збільшення величини доходів; <i>аналізує та порівнює</i> форми особистої зайнятості: «найманий працівник», «фрілансер», «підприємець», «інвестор»;</p>	<p>Тема 2. Доходи домогосподарств. Домогосподарство як постачальник ресурсів на економічному ринку. Види доходів домогосподарств. Сучасні форми зайнятості та їх вплив на формування фінансового суверенітету. Безробіття, його суть та види.</p>	<p><i>Орієнтовний перелік:</i> <i>інтерактивна лекція</i> на тему: «Доходи домогосподарств»; <i>диспут</i> «Як збільшують активи домогосподарства і як можуть бути спожиті ним без зменшення реальної вартості його майна?»; <i>ментальна карта</i> «Доходи підприємств»; <i>робота в групах</i> «Фактори впливу на формування доходів домогосподарств в Україні»; <i>вправа за методикою</i> «Світове кафе» на тему: «Сучасні форми зайнятості»; <i>навчальна гра</i> «Безробіття та його види».</p>

<p><i>розуміє</i> суть безробіття та <i>розрізняє</i> його види.</p>		
<p>Здобувач освіти: <i>пояснює</i> значення термінів «витрати», «комунальні витрати», «тарифи», «субсидія», «пільга»; <i>усвідомлює</i> важливість обліку витрат та <i>вміє</i> його вести; <i>розуміє</i> суть комунальних платежів та <i>вміє</i> знайти інформацію про постачальників комунальних послуг; <i>знає</i> закон спадної граничної корисності, закон Енгеля, ефект Веблена та Гіффена як основу споживчого вибору; <i>наводить приклади</i> економії та <i>усвідомлює</i> її важливість; <i>усвідомлює</i> важливу роль держави у підтримці домогосподарств.</p>	<p>Тема 3. Витрати домогосподарств. Види витрат домогосподарств та їх значення для забезпечення добробуту. Облік витрат – ознака раціонального споживача. Закономірності у поведінці споживача. Державна підтримка домогосподарств - субсидії, пільги та інші форми.</p>	<p>Орієнтовний перелік: <i>інтерактивна лекція</i> на тему: «Витрати та структура витрат»; <i>дослідження</i> питання «Чому ми здійснюємо витрати?» за методом «Прес»; <i>підрахунок та аналіз</i> комунальних витрат та побутових приладів, які використовуються в домогосподарстві; <i>робота в групах:</i> формування списку витрат за тиждень/місяць; <i>практична справа</i> «Закон спадної граничної корисності, закон Енгеля, ефект Веблена та Гіффена»; <i>обговорення типів</i> нерозважливої фінансової поведінки: марнотратство, снобізм; <i>обговорення</i> на тему: «Пошук шляхів заощадження у домашньому господарстві»; <i>евристична бесіда</i> про субсидії, пільги та інші форми державної підтримки домогосподарств.</p>
<p>Здобувач освіти: <i>пояснює</i> значення термінів «фінансова ціль»,</p>	<p>Тема 4. Фінансові цілі та планування життя як запорука добробуту.</p>	<p>Орієнтовний перелік: <i>мозковий штурм</i> «Що таке фінансова ціль?»;</p>

<p>«фінансове планування», «сімейний бюджет», «активи сім'ї»;</p> <p><i>вміє</i> встановлювати реальні цілі та досягати їх;</p> <p><i>дає</i> конкретну пропозицію щодо фінансового планування;</p> <p><i>планує</i> майбутнє, зокрема <i>наводить</i> приклади у формуванні сімейного бюджету;</p> <p><i>оцінює</i> ситуацію, приймає зважені рішення;</p> <p><i>може</i> навести приклади фінансового шахрайства та знає, як запобігти йому;</p> <p><i>відстоює</i> власні інтереси та інших осіб.</p>	<p>Фінансова ціль та фінансове планування.</p> <p>Сімейний бюджет, його формування та види.</p> <p>Фінансова безпека.</p> <p>Шахрайство, його види та форми.</p>	<p><i>вправа</i> за методикою «SMART» на визначення цілей та шляхів їх досягнення;</p> <p><i>інтерактивна лекція</i> на тему: «Фінансове планування»;</p> <p><i>індивідуальна (групова) робота</i> «Складаємо сімейний бюджет»;</p> <p><i>панельна дискусія</i> «Фінансові цілі та шляхи їх досягнення»;</p> <p><i>ситуаційна вправа</i> «Фінансова безпека»;</p> <p><i>вправа «Вільний мікрофон»</i>: обговорення шляхів захисту від фінансових шахраїв.</p>
<p><i>Здобувач освіти:</i></p> <p><i>пояснює</i> значення термінів «фінансова незалежність», «фінансова свобода», «свобода підприємця»;</p> <p><i>вміє</i> мотивувати та організувати себе та простір навколо для досягнення поставлених цілей і завдань;</p> <p><i>знає</i> фінансову незалежність та її види;</p> <p><i>усвідомлює</i> та аналізує шляхи фінансової незалежності;</p> <p><i>розуміє</i> перші кроки для досягнення</p>	<p>Тема 5. Фінансова незалежність та свобода вибору шляхів її досягнення.</p> <p>Фінансова незалежність та її види.</p> <p>Основні показники фінансової незалежності.</p> <p>Шляхи досягнення фінансової незалежності.</p> <p>Фінансова свобода.</p>	<p><i>Орієнтовний перелік:</i></p> <p><i>диспут</i> «Фінансова свобода та фінансова незалежність»;</p> <p><i>інтерактивна лекція</i> на тему: «Фінансова незалежність та її види»;</p> <p><i>робота в групах</i> «Шляхи досягнення фінансової незалежності/фінансової свободи»;</p> <p><i>ділова гра</i> «Мої перші кроки для досягнення фінансової незалежності».</p>

фінансової незалежності.		
Розділ II. Основи фінансової грамотності: гроші та фінансові установи		
<p style="text-align: center;">Здобувач освіти:</p> <p><i>пояснює</i> значення термінів «фінанси», «фінансова грамотність», «добробут», «багатство», «бідність»;</p> <p><i>розуміє</i>, від чого залежить добробут у окремої людини та в державі;</p> <p><i>усвідомлює</i> необхідність раціональної фінансової поведінки;</p> <p><i>розкриває</i> основні ознаки фінансово грамотної людини;</p> <p><i>розуміє</i> необхідність удосконалення знань з фінансової грамотності та поглиблення фінансової освіченості впродовж життя.</p>	<p style="text-align: center;">Тема 1. Основи фінансової грамотності.</p> <p>Фінансова грамотність як основа забезпечення добробуту.</p> <p>Мета та завдання фінансової грамотності.</p> <p>Сутність фінансів та їх види.</p> <p>Ознаки фінансово грамотної людини та раціональна фінансова поведінка як запорука досягнення фінансової незалежності.</p>	<p style="text-align: center;">Орієнтовний перелік:</p> <p><i>бесіди:</i> «Чи можливо отримати все й одразу?», «Шляхи до багатства/достатку» або «Як не потрапити в тенета бідності?»;</p> <p><i>інтерактивна лекція</i> на тему: «Фінансова грамотність як основа забезпечення добробуту»;</p> <p><i>мозковий штурм:</i> встановлення правил фінансової поведінки;</p> <p><i>інтерактивна лекція</i> на тему: «Фінансові помилки»;</p> <p><i>тематичне дослідження:</i> пошук висловів та цитат про необхідність фінансової грамотності для окремої людини чи суспільства;</p> <p><i>робота в групах</i> на визначення ознак фінансово грамотної особи.</p>
<p style="text-align: center;">Здобувач освіти:</p> <p><i>пояснює</i> значення термінів «послуга», «товар», «гроші», «валюта», «купівельна спроможність», «інфляція», «дефляція», «емісія», «банкнотний двір»;</p>	<p style="text-align: center;">Тема 2. Гроші як універсальний показник результатів фінансової поведінки та рівня добробуту.</p> <p>Гроші, їх функції та види. Еволюція грошей.</p> <p>Валюта та грошові одиниці інших країн.</p>	<p style="text-align: center;">Орієнтовний перелік:</p> <p><i>мозковий штурм:</i> причини витрачання грошей;</p> <p><i>інтерактивна лекція</i> на тему: «Гроші. Функції та види грошей», «Ступені захисту української гривні»;</p>

<p><i>розрізняє</i> види грошей та їх функції; <i>усвідомлює</i> важливість грошей як для індивідуальних цілей; <i>розповідає</i> про історію виникнення грошей та становлення української гривні; <i>визначає</i> різницю між товарним та натуральним господарствами; <i>розуміє</i> рівняння Фішера; <i>наводить</i> приклади елементів захисту грошових одиниць, зокрема української гривні, та <i>знає</i>, хто зображений на українських банкнотах.</p>	<p>Купівельна спроможність, інфляція і дефляція. Емісія та захист грошових одиниць.</p>	<p><i>навчальний фільм</i> про еволюцію грошей; <i>віртуальна екскурсія</i> до Музею грошей НБУ; <i>робота в групах</i>: створення колажу «Грошові одиниці різних країн»; <i>практична вправа</i> на рівняння Фішера; <i>навчальний фільм</i> про кроки перевірки справжності банкноти <i>ситуативна вправа</i>: дослідження ступенів захисту української гривні; <i>зустріч</i> з нумізматом.</p>
<p><i>Здобувач освіти:</i> <i>пояснює</i> значення термінів «банк», «банківська система», «банківська послуга», «інтернет-банкінг», «ломбард», «кредитна спілка», «лізинг»; <i>знає</i> види банківських послуг; <i>розуміє</i> роль НБУ та комерційних банків в економіці України та в житті окремої людини; <i>аналізує</i> роль небанківських фінансових установ в економіці країни та перелічує послуги, які вони надають;</p>	<p>Тема 3. Фінансові системи та фінансові послуги. Від лихварства до інтернет-банкінгу – еволюція банківської системи. Банк та види банківських послуг. Банківська система України. Небанківські фінансові установи, їх види. Інтернет-банкінг та інші сучасні інструменти досягнення фінансової незалежності.</p>	<p><i>Орієнтовний перелік:</i> <i>інтерактивна лекція</i> на тему: «Банк та його послуги. Роль банків у ринковій економіці»; <i>робота в групах</i>: види банківських послуг; <i>навчальний фільм</i> про діяльність Національного банку України; <i>диспут</i> про роль банків у функціонуванні національної економіки та підприємств, а також у житті людини та формування добробуту; <i>ментальна карта</i> «Банківська система України»; <i>ситуаційна вправа</i> «Як користуватися інтернет-</p>

<p>уміє знайти інформацію в інтернет-банкінгу, користуватися сайтами фінансових установ; <i>бачить</i> можливості для застосування електронного цифрового підпису-ключа; <i>вміє користуватись інтернет-ресурсом</i> НБУ та Міністерства фінансів.</p>		<p>банкінгом?», «Як отримати електронний підпис/ключ?»; <i>тематичне дослідження:</i> пошук інформації про банки України, ознайомлення з банківськими сайтами, сайтом НБУ та Мінфіну України; <i>зустріч</i> із представниками банківських / небанківських установ або екскурсія у будь-яке відділення банку.</p>
<p><i>Здобувач освіти:</i> <i>пояснює</i> значення термінів «банківський рахунок», «готівкові та безготівкові розрахунки», «електронні гроші», «картки», «розрахунки», «кібершахрайство»; <i>знає</i> про готівкові та безготівкові розрахунки; <i>обговорює</i> та <i>висловлює</i> власну думку щодо переваг безготівкових розрахунків; <i>впевнено і самостійно здійснює дії</i>, необхідні при відкритті банківського рахунку; <i>знаходить</i> і перевіряє інформацію у віртуальному просторі; <i>вміє пояснити</i>, що таке криптовалюта та біткоїн; <i>наводить приклади</i> електронних платіжних</p>	<p>Тема 4. Електронні гроші та безготівкові розрахунки. Історія електронізації грошової сфери. Класифікація електронних грошей. Сучасні платіжні системи та розрахунки. Кібершахрайство та шляхи захисту.</p>	<p><i>Орієнтовний перелік:</i> <i>мозковий штурм</i> «Що таке електронні гроші?»; <i>інтерактивна лекція</i> на тему: «Історія електронізації грошової сфери та види електронних грошей»; <i>навчальна гра</i> «Безготівкові розрахунки та платіжні системи» (робота в групах); <i>ситуативна вправа на тему:</i> «Відкриття банківського рахунку»; <i>панельна дискусія</i> «Платіжні системи та переказ коштів в Україні та за її межі»; <i>тематичне дослідження на тему:</i> «Випадки кібершахрайства, які трапляються найчастіше»; <i>рольова гра</i> «Як не потрапити на гачок шахраєві?», «Шляхи захисту від шахраїв у кіберпросторі»;</p>

<p>систем, альтернативних способів оплати та прикладів кібершахрайства; вміє захистити себе від випадків шахрайства; діє відповідально.</p>		<p>ментальна карта «Скарбничка порад для захисту від шахраїв».</p>
<p>Розділ III. Ринкові інструменти досягнення фінансового успіху</p>		
<p>Здобувач освіти: пояснює значення термінів «заощадження», «депозит», «відсоток», «капіталізація», «особові рахунки», «фондова біржа», «фондовий ринок», «цінні папери», «інвестиція»; розуміє необхідність і важливість заощаджень; розрізняє види депозитів та їх призначення; бачить можливості у капіталізації відсотків; здійснює вибір, що приносить користь і задоволення; приймає інвестиційні рішення; порівнює пропозиції банків, інвестиційних фондів; оцінює шляхи заощадження та форми інвестування з точки зору ризику та очікуваного прибутку;</p>	<p>Тема 1. Заощадження та інвестиції. Заощадження та шляхи його формування. Депозит, його види та призначення. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Інвестиції, їх види та шляхи інвестування. Фондовий ринок (ринок цінних паперів), його основні функції.</p>	<p>Орієнтовний перелік: бесіда про заощадження; інтерактивна лекція на тему: «Заощадження», «Депозит. Види та призначення»; диспут «Плюси та мінуси депозиту як інвестиційного інструменту»; імітаційна гра «Умови видачі депозиту»; розрахунок відсотка за простим депозитом на конкретному прикладі із використанням онлайн калькулятора; розрахунок відсотків при їх капіталізації із використанням онлайн калькулятора; робота в групах: переваги та недоліки інвестування; вправа за методикою «SMART»; панельна дискусія «Як стати інвестором?»; виступ з повідомленням на тему: «Хто такі «бики» і «ведмеді»?», або «Історія виникнення фондової</p>

<p><i>розуміє</i> роль інститутів в спільного інвестування (інвестиційних фондів).</p>		<p>біржі»; <i>тематичне дослідження на тему: «Роль інвестиційних фондів в економіці».</i></p>
<p><i>Здобувач освіти:</i> <i>пояснює</i> значення термінів «борг», «кредит», «споживчий кредит», «іпотека», «лізинг», «кредитна історія», «реструктуризація», «боргова яма»; <i>вміє</i> знайти інформацію про кредити на банківських сайтах; <i>порівнює</i> кредитні пропозиції різних банків; <i>оцінює</i> можливість отримання кредиту; <i>вміє</i> розрахувати суму сплати по кредиту; <i>розуміє</i> важливість формування позитивної кредитної історії та <i>знає</i> шляхи її формування.</p>	<p>Тема 2. Запозичення та кредити. Запозичення та борг. Кредити, вартість кредиту, їх види та призначення. Кредитна історія. Борг та його реструктуризації.</p>	<p><i>Орієнтовний перелік:</i> <i>інтерактивна лекція</i> на тему: «Запозичення та борг», «Кредити. Види кредитування»; <i>імітаційна гра</i> «Умови видачі кредиту»; <i>вправи на розрахунки</i> споживчого кредиту, відсотка за споживчим кредитом та іпотекою на конкретному прикладі із використанням онлайн калькулятора; <i>вправа на застосування</i> кредитного онлайн калькулятора для розрахунку відсотків; <i>зустріч</i> з представником банку.</p>
<p><i>Здобувач освіти:</i> <i>пояснює</i> значення термінів «страхування», «страхові компанії», «застрахована особа», «страхова сума», «страховий випадок», «страховий внесок», «страховий поліс», «пенсія», «ризик», «фінансова безпека», «ризик менеджмент»; <i>володіє</i> знаннями про ризик-менеджмент,</p>	<p>Тема 3. Ризики у фінансовій діяльності та страхування як одна з форм обачливої поведінки фінансово грамотної людини. Ризики та обачлива поведінка фінансово грамотної людини. Страхування, його значення та види. Перші страхові товариства та сучасні страхові компанії.</p>	<p><i>Орієнтовний перелік:</i> <i>мозковий штурм</i> «Ризики у фінансовій діяльності»; <i>інтерактивна лекція</i> на тему: «Ризик та страхування. Перші страхові товариства», «Пенсійне страхування»; <i>вправа на розрахунок</i> страхової виплати (робота в групах);</p>

<p>тобто <i>знає</i>, що потрібно передбачити несприятливу подію та вибрати спосіб захисту;</p> <p><i>розповідає</i> про призначення страхування;</p> <p><i>усвідомлює</i> місце страхування у системі фінансових відносин;</p> <p><i>характеризує</i> види страхування за різними критеріями та <i>порівнює</i> пропозиції страхових компаній на прикладі страхування нерухомості або автотранспорту;</p> <p><i>розраховує</i> розмір страхової виплати;</p> <p><i>знаходить і перевіряє інформацію</i> щодо страхових послуг та ризиків;</p> <p><i>розуміє необхідність</i> пенсійного страхування;</p> <p><i>наводить приклади</i> фінансової безпеки;</p> <p><i>розпізнає</i> небезпечні ситуації.</p>	<p>Пенсійне страхування та його види.</p>	<p><i>ситуативна вправа на тему</i>: «Що таке «боргова яма» та як в неї не потрапити?»;</p> <p><i>вправа за методикою</i> «Акваріум» на тему: «Страхові компанії в нашому житті»;</p> <p><i>робота в групах</i>: аналіз та розрахунок пенсійного страхування;</p> <p><i>тематичне дослідження</i>: зарубіжний досвід недержавного пенсійного забезпечення в розвинутих країнах;</p> <p><i>екскурсія</i> в страхову компанію або <i>зустріч</i> з представником страхової компанії.</p>
<p><i>Здобувач освіти:</i></p> <p><i>пояснює</i> значення термінів «податки», «збори», «платник податків», «податкове зобов'язання», «суб'єкт оподаткування», «об'єкт оподаткування», «ставка податку», «база оподаткування», «податковий період», «фіскальний чек»;</p>	<p>Тема 4. Податки та податкова культура фінансово грамотної людини.</p> <p>Історія виникнення податків. Дивні податки.</p> <p>Податки, їх види, значення та функції.</p> <p>Особливості оподаткування в Україні.</p> <p>Податкова культура фінансово грамотної людини.</p>	<p><i>Орієнтовний перелік:</i></p> <p><i>диспут на тему</i>: «Що ви знаєте про податки та для чого ми їх платимо?»;</p> <p><i>інтерактивна лекція</i> на тему: «Історія виникнення податків. Дивні податки»;</p> <p><i>навчальний фільм про податкову систему України</i> або про роль податків у житті суспільства та</p>

<p><i>розуміє</i> суть податків, їх види та значення; <i>характеризує</i> різницю між прямими та непрямими податками; <i>аргументує</i> необхідність сплати податків; <i>вміє знайти</i> у фіскальному чеку податок на додану вартість та пояснити його суть і значення; <i>розуміє</i>, що податкова культура є важливим інструментом формування високого соціально-економічного рівня держави.</p>		<p>держави; <i>робота в групах</i> на розв'язання ситуативних завдань щодо розрахунку податку на додану вартість та робота із фіскальним чеком; <i>ментальна карта</i> «Функції податків та/або видів податків»;w3 <i>тематичне дослідження на тему:</i> «Особливості оподаткування в Україні та за кордоном»; <i>евристична бесіда</i> «Чинники, які формують податкову культуру».</p>
<p><i>Здобувач освіти:</i> <i>пояснює</i> значення термінів «товар», «послуга», «ціна», «права», «обов'язки», «якість», «потреба», «альтернативна вартість», «корисність», «споживче благо», «споживач», «гарантія», «скарга»; <i>знає</i>, який нормативно-правовий документ регламентує захист прав споживачів - Закон України «Про захист прав споживачів»; <i>вміє</i> назвати основні права та обов'язки споживача; <i>виявляє</i> культуру споживання та усвідомлює важливість сортування сміття;</p>	<p>Тема 5. Екологічна поведінка та споживча культура, їх принципи. Екологічна та споживча культура. Правила раціонального споживача. Права та обов'язки споживача. Культура споживання на принципах сталого розвитку, екоспоживання та сортування споживчих відходів. Штучний інтелект як «помічник» споживача.</p>	<p><i>Орієнтовний перелік:</i> <i>інтерактивна лекція</i> на тему: «Екологічна та споживча культура», «Права та обов'язки споживача»; <i>рольова гра</i> «Безпечні та раціональні покупки»; <i>ментальна карта</i> «Скарбничка порад/правила раціонального споживача»; <i>навчальний фільм</i> «Про захист прав споживачів»; <i>робота в групах:</i> «Екоспоживання - життя у стилі «Нуль відходів. Як його досягти?»»; <i>створення колажу</i> на тему: «17 цілей сталого розвитку»; <i>вправа</i> «Дерево ідей» на тему: «Мій внесок у</p>

<p><i>аналізує</i> вибір та альтернативну вартість як раціональний споживач; <i>наводить приклади</i> раціональної та нераціональної поведінки споживача; <i>розуміє</i> основні принципи екоспоживання, сталого розвитку; <i>використовує</i> штучний інтелект як додаткове джерело інформації для пошуку шляхів раціонального та екологічного споживання.</p>		<p>сталий розвиток планети»; <i>квест</i> «Фінансово - грамотний споживач»; <i>тематичне дослідження</i>: робота із штучним інтелектом у сегменті культури споживання та екологічної поведінки фінансово грамотної людини; <i>зустріч з представниками</i> органів захисту прав споживачів, юристами.</p>
---	--	---

Частина 2. ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ - ТУТ ВТІЛЮЄТЬСЯ МРІЯ!

9 клас

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
-------------------------------	---	----------------------------

Вступ. Підприємництво та підприємливість - це два поняття, які тісно пов'язані, але мають свої відмінності, адже підприємництво це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку, а підприємливість - це і здатність людини до такої діяльності і один з видів компетентностей, які учні повинні набути при вивченні даного предмета. Ця частина розкриває роль підприємництва в економіці та особисті якості людини, які формують підприємливість.

Розділ I. Підприємництво як сучасна форма господарювання

<p style="text-align: center;"><i>Здобувач освіти:</i></p> <p><i>пояснює</i> значення термінів «натуральне виробництво», «товарне виробництво», «підприємництво»/«підприємницька діяльність», «бізнес», «інновації», «максимізація прибутку»;</p>	<p style="text-align: center;">Тема 1. Основи підприємницької діяльності.</p> <p>Підприємництво, його сутність, функції та організаційно-правові форми. Історія розвитку підприємництва в Україні та світі. Економічні передумови підприємництва.</p>	<p style="text-align: center;"><i>Орієнтовний перелік:</i></p> <p><i>інтерактивна лекція</i> на тему: «Основи підприємницької діяльності»; <i>навчальний фільм</i> про світову історію розвитку підприємництва; <i>робота в групах</i> на визначення функцій</p>
--	--	---

<p><i>розуміє</i> значення підприємництва в економіці країни;</p> <p><i>знає</i>, який основний нормативно-правовий документ визначає підприємницьку діяльність;</p> <p><i>розрізняє</i> та розуміє суть основних організаційно-правових форм підприємництва та аналізує їх переваги та недоліки;</p> <p><i>вміє пояснити</i>, чому матеріальною основою виникнення підприємництва є товарне виробництво;</p> <p><i>володіє інформацією</i> про економічні передумови підприємницької діяльності;</p> <p><i>вміє визначити різницю</i> між видами підприємницької діяльності: виробничим, комерційним та фінансово-кредитним;</p> <p><i>розкриває</i> зміст виробництва та <i>розуміє</i> закономірності поведінки виробника.</p>	<p>Види підприємницької діяльності. Виробництво як один із видів підприємництва та закономірності поведінки виробника.</p>	<p>підприємництва;</p> <p><i>ситуативна вправа</i> на вибір організаційно-правової форми, визначення переваг та недоліків;</p> <p><i>екскурсія</i> на підприємство з метою ознайомлення з його видом діяльності та правовою формою.</p>
<p><i>Здобувач освіти:</i></p> <p><i>пояснює</i> значення термінів «підприємець», «підприємливість», «фізична особа – підприємець», «прибуток», «права», «обов’язок», «відповідальність»;</p>	<p>Тема 2. Підприємець як ключова особа в ринковій економіці, та особливості його поведінки.</p> <p>Підприємець та його функції.</p> <p>Підприємливість та інші риси підприємця.</p>	<p><i>Орієнтовний перелік:</i></p> <p><i>вправа</i> «Відкритий мікрофон»: «Що таке підприємливість?»;</p> <p>інтерактивна <i>лекція</i> на тему: «Підприємець - як ключова особа в ринковій економіці»;</p>

<p><i>пояснює</i> роль ресурсної, управлінської, інноваційної та ризикової функції підприємця; <i>характеризує</i> підприємливість як особливу рису, перелічує інші риси підприємця та <i>оцінює</i> власні підприємницькі здібності; <i>розуміє</i> права, обов'язки та відповідальність підприємця; <i>наводить приклади</i> успішних людей.</p>	<p>Права, обов'язки та відповідальність підприємця. ФОП (фізична особа – підприємець) - найбільш поширена форма малого підприємництва.</p>	<p><i>ментальна карта:</i> про підприємливість та інші риси підприємця; <i>практична вправа</i> на визначення особистої здатності до підприємництва; <i>обговорення:</i> «Права, обов'язки та відповідальність підприємця»; <i>тематичне дослідження на тему:</i> «Знай наших!» про успіхи та досягнення українських підприємців; <i>зустріч</i> із підприємцями або <i>екскурсія</i> на підприємство.</p>
<p><i>Здобувач освіти:</i> <i>пояснює</i> значення термінів: «конкуренція», «добросовісна та недобросовісна конкуренція», «економічний інтерес», «заробітна плата», «підприємницький інтерес», «дохід», «податок», «ризик», «монополія»; <i>розуміє</i> значення конкуренції та <i>вміє</i> розрізнити види конкуренції; <i>розуміє</i> суть заробітної плати та її види; <i>визначає</i> розмір зарплати та її оподаткування; <i>вміє пояснювати</i>, у чому суть ризик-менеджменту;</p>	<p>Тема 3. Конкуренція, мотивація та ризики у підприємницькій діяльності. Рушійні сили розвитку підприємництва та державне регулювання монополією. Економічний інтерес. Підприємницький ризик, його види. Ризик-менеджмент. Інші рушійні сили підприємництва.</p>	<p><i>Орієнтовний перелік:</i> <i>Інтерактивна лекція</i> про рушійні сили розвитку підприємництва та державне регулювання монополією; <i>дискусія</i> «Підприємницький дохід чи заробітна плата: що краще?»; <i>ментальна карта</i> «Зарплата, її види та форми»; <i>вправа на розрахунок</i> реальної заробітної плати на основі ситуативного завдання; <i>дебати</i> «Як керувати ризиками?»; <i>аналіз</i> життєвих прикладів, запропонованих учителем або учнями.</p>

<p>розкриває їх рушійні сили підприємництва. 51`</p>		
<p>Здобувач освіти: пояснює значення термінів: «мале підприємництво», «сімейний бізнес»; визначає суть малого підприємництва та його основні функції; розкриває особливість сімейного (родинного) бізнесу як одного зі способів отримання доходів та втілення сімейного підприємницького потенціалу; вміє обґрунтувати роль малого підприємництва та сімейного бізнесу як провідного сектора ринкової економіки.</p>	<p>Тема 4. Мале підприємництво. Суть малого підприємництва. Функції малого підприємництва. Сімейний (родинний) бізнес. Особливості розвитку малого підприємництва в Україні.</p>	<p>Орієнтовний перелік: інтерактивна лекція про мале підприємництво, його економічну сутність, функції та особливості розвитку, сімейний (родинний) бізнес; мозковий штурм «Роль малого підприємництва для формування фінансової незалежності»; робота в групах «Переваги та недоліки малого підприємництва»; вправа «Дерево ідей для сімейного (родинного) бізнесу»; тематичне дослідження кількості діючих малих підприємств в Україні; екскурсія на мале підприємство або підприємництво сімейного (родинного) бізнесу.</p>
<p>Здобувач освіти: пояснює значення термінів «розвиток», «сталий розвиток», «ресурси», «ресурсний потенціал», «управління ресурсами», «зелений бізнес»; розуміє що таке екологічний бізнес; наводить приклади підприємства сталого</p>	<p>Тема 5. Підприємництво сталого розвитку. Екологічний бізнес і екологічно чисті компанії. Агротуризм для сталого розвитку. Принципи сталого розвитку у діяльності підприємств. Аналіз бізнес – ідей, орієнтованих на екологію.</p>	<p>Орієнтовний перелік: мозковий штурм «Що таке зелений бізнес?»; інтерактивна лекція про екологічний бізнес і екологічно чисті компанії; робота в групах: аналіз бізнес - ідей; обговорення переваг екологічного бізнесу; тематичне дослідження на тему: «Рейтинг ТОП-</p>

<p>розвитку; <i>вміє</i> виділити основні принципи сталого розвитку і <i>розуміє</i> їх важливість; <i>розуміє</i> принцип роботи технологій сталого розвитку та формує шляхи їх впровадження у підприємницьку діяльність.</p>		<p>10 компаній України, що впроваджують «зелені» технології»; <i>екскурсія</i> екологічними стежками України.</p>
<p><i>Здобувач освіти:</i> <i>пояснює</i> значення термінів: «фермерське підприємництво», «фермер», «орендатор», «засновник»; <i>розкриває</i> суть фермерського підприємництва та розуміє його специфіку; <i>знає</i> умови створення фермерського підприємництва; <i>усвідомлює</i> роль фермерського підприємництва в Україні; <i>оперує</i> інформацією про досвід зарубіжних країн у фермерському підприємстві.</p>	<p>Тема 6. Фермерське підприємництво. Суть фермерського підприємництва та його функції. Особливості створення фермерського підприємництва. Підтримка розвитку фермерського підприємництва державою. Особливості розвитку фермерського підприємництва в Україні і за кордоном.</p>	<p><i>Орієнтовний перелік:</i> <i>Інтерактивна лекція</i> про фермерське підприємництво; <i>робота в групах</i> «Фермерське підприємництво та його виробничо-економічні зв'язки з іншими суб'єктами ринку»; <i>тренувальна вправа:</i> аналіз за конкретними даними стану розвитку фермерського підприємництва в Україні; <i>тематичне дослідження</i> позитивного досвіду розвитку фермерських підприємств у регіоні; <i>екскурсія</i> на фермерське підприємство або <i>зустріч</i> із його засновником/членом.</p>
<p><i>Здобувач освіти:</i> <i>пояснює</i> значення термінів: «зовнішньоекономічна діяльність», «міжнародний бізнес», «резиденти»,</p>	<p>Тема 7. Міжнародне підприємництво. Суть міжнародного підприємництва та причини його виникнення. Основні риси та форми міжнародного</p>	<p><i>Орієнтовний перелік:</i> <i>Інтерактивна лекція</i> про міжнародне підприємництво; <i>робота в групах:</i> визначення переваг та недоліків</p>

<p>«нерезидент»», «міжнародний поділ праці», «світова торгівля», «глобалізація», «спільне підприємництво», «вільні економічні зони», «офшорні зони»;</p> <p><i>вміє розкрити</i> суть міжнародного підприємництва та <i>називає</i> причини його виникнення;</p> <p><i>перелічує</i> основні риси міжнародного підприємництва;</p> <p><i>усвідомлює</i> вплив глобалізації на розвиток міжнародного підприємництва;</p> <p><i>розуміє</i> вплив інтернету на міжнародне підприємництво.</p>	<p>підприємництва.</p> <p>Глобалізація міжнародного бізнесу.</p> <p>Вплив розвитку інтернету на міжнародне підприємництво.</p>	<p>міжнародного підприємництва;</p> <p><i>ментальна карта</i>: риси та форми міжнародного підприємництва;</p> <p><i>ситуативна вправа на тему</i>: «Глобалізація та пошук причин глобалізації діяльності підприємств»;</p> <p><i>фронтальна бесіда про</i> сучасні форми міжнародного підприємництва;</p> <p><i>тематичне дослідження на</i> визначення аспектів впливу Інтернету на розвиток міжнародного підприємництва.</p>
---	--	--

Розділ II. Від домогосподарства до власного бізнесу

<p align="center">Здобувач освіти:</p> <p><i>пояснює</i> значення термінів «підприємство», «фірма», «господарське товариство», «державна реєстрація підприємства», «статут», «установчі документи»;</p> <p><i>може перелічити</i> функції підприємства та <i>розуміє</i> їх значення для формування добробуту та економіки країни;</p> <p><i>знає</i> призначення статуту та інших</p>	<p align="center">Тема 1. Підприємство як організаційна структура.</p> <p>Підприємство, його суть та функції.</p> <p>Статут підприємства, його значення у діяльності підприємства та інші установчі документи.</p> <p>Господарські товариства, їх види та об'єднання.</p> <p>Неприбуткові організації.</p>	<p align="center">Орієнтовний перелік:</p> <p><i>інтерактивна лекція</i> про підприємство, його суть і функції;</p> <p><i>ментальна карта</i>: «Види господарських товариств»;</p> <p><i>дискусія</i>: «В якій організаційно-правовій формі вигідніше здійснювати підприємницьку діяльність?»;</p> <p><i>робота в групах</i>: аналіз статуту підприємства;</p>
---	---	---

<p>установчих документів; <i>розуміє різницю</i> між видами господарських товариств та <i>характеризує особливості</i> товариств різних форм власності; <i>розрізняє</i> основні види об'єднань підприємств; <i>представляє власну позицію</i> щодо діяльності неприбуткових організацій, наприклад, громадських організацій або благодійних фондів.</p>		<p><i>вправа</i> «Вільний мікрофон» на тему: «Переваги та недоліки об'єднань підприємств»; <i>панельна дискусія</i> «Для чого потрібні неприбуткові організації та благодійні фонди?»; <i>екскурсія</i> на підприємство з метою ознайомлення із статутом та установчими документами.</p>
<p><i>Здобувач освіти:</i> <i>пояснює</i> значення термінів «менеджмент», «менеджер», «лідер», «маркетинг», «маркетингове дослідження», «маркетолог», «реклама»; <i>вміє</i> розкрити суть менеджменту та його значення; <i>перелічує</i> функції менеджера та <i>визначає</i> різницю між менеджером, підприємцем та лідером; <i>розуміє</i> необхідність маркетингового дослідження; <i>знає</i> основні принципи роботи в команді при</p>	<p>Тема 2. Менеджмент та маркетинг у діяльності підприємства. Менеджмент, його сутність та завдання. Менеджер і його роль в управлінні підприємством. Маркетинг та його значення для досягнення підприємницького успіху. Реклама.</p>	<p><i>Орієнтовний перелік:</i> <i>мозковий штурм</i> «У чому полягає сутність менеджменту?», «Чи можу я стати лідером/керівником підприємства?», «Чим обумовлена необхідність використання маркетингу в підприємстві?»; <i>інтерактивна лекція</i> про менеджмент та маркетинг у підприємницькій діяльності; <i>бесіди:</i> «У чому полягає відмінність термінів «підприємець» та «менеджер»?» та/або «Лідер» і «менеджер» - це тотожні поняття?»; <i>ситуативне завдання:</i> знайти правильне управлінське рішення;</p>

<p>прийнятті управлінських рішень; вміє створити рекламний плакат.</p>		<p><i>практичне заняття:</i> розробити комплекс маркетингових дій для просування певного виду товару чи послуги; <i>робота в групах:</i> створити рекламу для певного виду товару чи послуги.</p>
<p>Здобувач освіти: пояснює значення термінів «податок», «оподаткування», «податок на прибуток підприємств», «бюджет»; знає та розкриває сутність податків та їх функції; перераховує основні види податків підприємницької діяльності; розуміє суть спрощеної форми оподаткування; перелічує та вміє пояснити принципи бюджетної системи.</p>	<p>Тема 3. Оподаткування підприємств. Податки та збори, їх види та функції. Принципи податкової системи та їх характеристики. Бюджет, його види та функції. Бюджетна система України.</p>	<p>Орієнтовний перелік: <i>мозковий штурм</i> «Що ти знаєш про податки?»; <i>інтерактивна лекція</i> про податки, їх види та функції; <i>обговорення вислову</i> «Ціна держави»; <i>ментальна карта</i> «Спрощена система оподаткування»; <i>робота в групах</i> на визначення основних видів податків та їх розрахунок; <i>дискусія</i> про пропорційний, прогресивний чи регресивний податок; <i>ментальні карти:</i> «Бюджет» та/або «Бюджетна система України»; <i>обговорення</i> надходжень і витрат, що формують бюджетні кошти.</p>
<p>Здобувач освіти: пояснює значення термінів «соціальна відповідальність», «підприємницька етика»,</p>	<p>Тема 4. Етика підприємництва та соціальна відповідальність у бізнесі. Культура підприємництва та діловий етикет.</p>	<p>Орієнтовний перелік: <i>інтерактивна лекція</i> про етику підприємництва та соціальна відповідальність у бізнесі;</p>

<p>«діловий протокол», «підприємницька культура»;</p> <p><i>вміє виділити</i> складові підприємницької етики;</p> <p><i>розуміє</i> важливість вміння вести ділову бесіду та дотримання ділового протоколу;</p> <p><i>наводить приклади</i> чинників, які формують імідж (репутацію) фірми;</p> <p><i>усвідомлює</i> значення правової культури як поваги до встановлених законів та їх дотримання.</p>	<p>Складові підприємницької етики.</p> <p>Імідж фірми, сутність та шляхи формування.</p> <p>Соціальна та юридична відповідальність як складова сучасної моделі бізнесу.</p>	<p><i>ментальна карта</i> «Складові підприємницької етики» або/та «Формування кодексу честі підприємця»;</p> <p><i>ситуаційна вправа</i>: «Підготовка ділового протоколу»;</p> <p><i>практична вправа</i> на визначення факторів формування етичної поведінки;</p> <p><i>робота в групах</i> над підготовкою доповіді для виступу перед акціонерами»;</p> <p><i>диспут</i> «Що формує імідж (репутацію) фірми?»;</p> <p><i>обговорення питання</i>: «У чому полягає суть юридичної відповідальності у бізнесі?».</p>
<p><i>Розділ III. Соціальне шкільне підприємництво</i></p>		
<p><i>Здобувач освіти:</i></p> <p><i>пояснює</i> значення термінів «соціальне підприємництво»;</p> <p><i>розуміє</i> суть та функції соціального підприємництва;</p> <p><i>вміє визначити</i> концепцію соціального підприємництва;</p> <p><i>знає</i> форми соціального підприємств;</p> <p><i>називає</i> факти з історії розвитку соціальних підприємств;</p>	<p>Тема 1. Сутність соціального підприємництва.</p> <p>Соціальне підприємництво, його суть та функції.</p> <p>Концепція соціального підприємництва.</p> <p>Організаційно-правові форми соціальних підприємств.</p> <p>Історія соціального підприємництва в Україні та за кордоном.</p>	<p><i>Орієнтовний перелік:</i></p> <p><i>вправа</i> «Відкритий мікрофон» на тему: «Що таке соціальне підприємництво?»;</p> <p><i>інтерактивна лекція</i> про соціальне підприємництво, його суть та функції;</p> <p><i>розповідь</i> про історію соціального підприємництва в Україні та за кордоном;</p> <p><i>робота в групах</i> на визначення переваг та недоліків соціальних підприємств;</p> <p><i>тематичне дослідження</i> діяльності соціальних</p>

<p><i>перелічує</i> соціальні підприємства в Україні.</p>		<p>підприємств.</p>
<p>Здобувач освіти: <i>пояснює</i> значення термінів «соціальне шкільне підприємництво»; <i>розуміє</i> мету, цілі та завдання соціального шкільного підприємництва; <i>усвідомлює</i> значення підприємливості; <i>вміє визначити</i> послідовність ключових кроків; <i>наводить приклади</i> соціальних шкільних підприємства в Україні.</p>	<p>Тема 2. Соціальне шкільного підприємництво. Соціальне шкільне підприємництво, його мета, цілі та завдання. Підприємливість як основна складова успішного соціального шкільного підприємництва. Концепція та ключові кроки соціального шкільного підприємництва. Сучасна практика українських шкіл та закордонний досвід.</p>	<p>Орієнтовний перелік: <i>мозковий штурм</i> «Як покращити добробут школи?»; <i>інтерактивна лекція</i> про соціальне шкільне підприємництво, його мету, цілі та завдання; <i>робота в групах</i> на визначення можливостей соціального шкільного підприємництва; <i>вправа</i> «Дерево проблеми» соціального шкільного підприємництва»; <i>ментальна карта</i> «Формування ключових кроків»; <i>тематичне дослідження:</i> пошук інформації щодо досягнень українських шкіл у сфері соціального підприємництва.</p>
<p>Здобувач освіти: <i>пояснює</i> значення термінів «команда», «підприємницька ідея», «бізнес», «партнерство», «бізнес-планування», «візія», «маркетинг», «фінансове планування», «брендування», «реалізація», «товар», «послуга», «облік», «склад», «звітність»; <i>визначає</i> власну ідею для соціального підприємництва у школі;</p>	<p>Тема 3. Алгоритм створення шкільного підприємства. Передумови створення соціального шкільного підприємства. Узгодження прав та обов'язків у діяльності соціального шкільного підприємства. Фінансове планування соціального шкільного підприємства. Реалізація соціального шкільного підприємства.</p>	<p>Орієнтовний перелік: <i>бесіда</i> «Алгоритм створення шкільного підприємства»; <i>вправа за методикою</i> «Акваріум» на тему: «Створення шкільного підприємства. Команда. Підприємницька ідея»; <i>роботи в групах:</i> над узгодженням діяльності, домовленості між суб'єктами шкільного соціального підприємства, та над створенням</p>

<p><i>аналізує</i> сильні та слабкі сторони соціального шкільного підприємства; <i>розуміє</i> права, обов'язки та відповідальність кожного учасника соціального шкільного підприємства; <i>приймає</i> зважені рішення; <i>знає</i> що таке реалізація товарів та послуг; <i>аналізує</i>, як залучити партнерів для досягання мети; <i>демонструє</i> впевнену поведінку; <i>вміє</i> заповнити форми звітності; <i>представляє</i> командою результатів соціального шкільного підприємства.</p>	<p>Презентація соціального шкільного підприємства.</p>	<p>презентації для представлення соціального шкільного підприємства; <i>ментальна карта</i> «Фінансове планування»; <i>вправа</i> за методикою «Шести капелюхів» на тему: «Реалізація соціального шкільного підприємства»; <i>створення колажу</i> «Життєвий цикл функціонування шкільного соціального підприємства»; <i>інтелектуальна гра</i> «Брейн-ринг».</p>
---	--	---

Розділ IV. Проектна діяльність як шлях до успіху для підприємливих та фінансово грамотних

<p align="center"><i>Здобувач освіти:</i></p> <p><i>пояснює</i> значення термінів: «ліцензія», «менеджмент», «маркетинг»; <i>генерує</i> підприємницькі ідеї, пояснює їх цінність; <i>обґрунтовує</i> значення маркетингового дослідження перед закладенням власного бізнесу; <i>аналізує та обирає</i> організаційно – правові</p>	<p align="center">Тема 1. Підприємство: етапи створення.</p> <p>Підприємницька ідея як передумова створення власного бізнесу. Обмеження у підприємницькій діяльності. Визначення своєї позиції на ринку. Основні етапи – реєстрації підприємства.</p>	<p align="center"><i>Орієнтовний перелік:</i></p> <p><i>диспути:</i> «Що первинне: <i>попит</i> чи <i>пропозиція?</i>», «Хто може займатись підприємницькою діяльністю?» та «На які види діяльності потрібна ліцензія?»; <i>мозковий штурм</i> «Підприємницькі ідеї» та/або «Звідки взяти гроші на реалізацію підприємницької ідеї?»; <i>робота в групах:</i> проведення маркетингового</p>
---	---	--

<p>форми у концепції свого підприємства; <i>пояснює</i> суть статутного фонду (капіталу) та розрізняє шляхи формувань; <i>усвідомлює</i> значення статуту підприємства та установчого договору та їх роль як основних засновницьких документів; <i>знає</i> порядок ліцензування.</p>		<p>дослідження на початку створення власної справи; <i>тренувальна вправа:</i> формування статуту та установчого договору на основі запропонованого вірця; <i>ментальна карта</i> «Порядок ліцензування»; <i>квест</i> «Державна реєстрація підприємства».</p>
<p><i>Здобувач освіти:</i> <i>пояснює</i> значення термінів: «фінанси підприємств», «стратегічний аналіз», «оперативний аналіз», «звітний період», «бухгалтерський облік», «баланс», «актив», «пасив», «дохід», «прибуток», «збитки», «банкрутство»; <i>вміє визначити</i>, що покладено в організацію фінансів підприємств та для чого потрібні підприємству оборотні кошти; <i>пояснює</i> необхідність проведення аналізу діяльності підприємств та <i>називає</i> види аналізу; <i>знає</i>, які документи належать до фінансової звітності, та <i>вміє</i> скласти й аналізувати їх; <i>усвідомлює</i> причини та етапи припинення</p>	<p>Тема 2. Діяльність підприємства та її припинення. Фінансове забезпечення управлінських рішень. Аналіз діяльності підприємства. Основи фінансової звітності. Припинення підприємницької діяльності.</p>	<p><i>Орієнтовний перелік:</i> <i>мозковий штурм</i> «Коли підприємство припиняє свою діяльність? Назвіть причини»; <i>виступ</i> з повідомленням на тему: «Фінансове забезпечення управлінських рішень»; <i>тренувальна вправа:</i> методика проведення аналізу діяльності підприємства; <i>практична вправа:</i> складання балансу підприємств та його аналіз; <i>обговорення</i> причини припинення діяльності підприємства; <i>вправа за методикою</i> «Акваріум» на тему: «Шляхи припинення діяльності підприємства – реорганізація чи ліквідація?».</p>

діяльності підприємства.		
<p>Здобувач освіти: пояснює значення термінів: «бізнес-план», «фінансове планування»; знає призначення та основні вимоги до складання бізнес-плану; розуміє значення бізнес-плану та його структуру; вміє проаналізувати помилки у бізнес-плані та скласти його.</p>	<p>Тема 3. Бізнес-планування. Бізнес-планування, його суть та значення. Структура бізнес-плану. Як і для чого складається бізнес-план? Помилки при складанні бізнес-плану.</p>	<p>Орієнтовний перелік: інтерактивна лекція про бізнес планування; ментальна карта «Аналіз структури бізнес - плану»; робота в групах: застосування покрокової інструкції для створення бізнес-плану; кейс: проектування вибраних рекламних заходів для запланованого підприємства; індивідуальна робота: аналіз прикладів форм звітності підприємств - баланс, фінансовий звіт.</p>
<p>Здобувач освіти: пояснює значення термінів: «проект», «цінності», «ресурси», «фандрайзинг», «продукт», «дедлайн», «координація», «моніторинг», «аналіз», «інтервенція», «стейкхолдери»; визначає цінності для себе та інших; пояснює візію, місію, цілі та завдання проекту; представляє концепцію проекту; планує та розробляє декомпозицію проекту; оцінює реалістичність проекту та прогнозує</p>	<p>Тема 4. Проєкт як сучасна форма досягнення цілі та залучення коштів. Інноваційні бізнес-моделі в тому числі start-up. Фандрайзинг як основна форма залучення коштів. Етапи реалізації проєкту. Інструменти координації та моніторингу. Презентація проєктів.</p>	<p>Орієнтовний перелік: панельні дискусії: «Чи можливо створити успішний start-up в Україні?», «Що не є проєктом?»; навчальний фільм про успішні start-up в Україні; інтерактивна лекція про фандрайзинг як основну форму залучення коштів; робота в групах: формування своєї команди; презентація проєкту, його візії, місії, цілей та завдань; пошукове завдання: які ресурси необхідні для реалізації проєкту?»;</p>

<p>ризика для проєкту; <i>визначає</i> свою роль у проєкті; <i>виконує</i> проєктну роботу в команді; <i>проводять моніторинг</i> проєкту; <i>моделює</i> презентацію проєкту; <i>визначає</i> зміст презентаційних матеріалів; <i>представлення</i> командою результатів проєкту</p>		<p><i>вправа</i> за методикою «Світове кафе» на тему: «Етапи реалізації проєкту»; <i>вправа</i> за методикою SWOT: аналіз проєкту для визначення можливих ризиків; реалізація командою свого проєкту; <i>написання</i> якісного та кількісного звіту по реалізації проєкту.</p>
---	--	---

ПІДСУМКОВА ЧАСТИНА

Оцінювання результатів навчальної діяльності

Оцінювання результатів навчальної діяльності з предмета «Підприємництво і фінансова грамотність» здійснюється відповідно до рівня освіченості здобувачів освіти та опанування ними зазначених у Державному стандарті базової середньої освіти. Об'єктами перевірки й оцінювання є очікувані результати навчання.

До основних видів оцінювання належать формувальне та підсумкове. Формувальне оцінювання (оцінювання для навчання або оцінювання «в процесі») спрямоване на відстеження динаміки навчального поступу учня / учениці, визначення його / її навчальних (освітніх) потреб і скерування освітнього процесу на підвищення ефективності навчання з урахуванням виявлених результатів навчання. Оцінювання проводиться як в усній так і письмовій формах, з використанням онлайн інструментів чи практичним способом на розгляд учителя. Для об'єктивної та неупередженої оцінки передбачається застосування тестів.

Враховуючи мету вивчення предмета «Підприємництво і фінансова грамотність», його структуру та профіль навчання, при формуванні підсумкової оцінки доцільно враховувати не лише рівень теоретичних знань, а й набуті навички. Теоретичні знання є важливими, оскільки акцент будується на засвоєнні і володінні здобувачами освіти відповідної термінології. А практичні знання відображають розуміння термінології та

застосування її для досягнення поставлених фінансових цілей, використовуючи існуючі економічні закономірності, послідовності, правила та фінансові інституції.

Формами перевірки теоретичних знань можуть бути:

- усні відповіді за заданою темою,
- пошук та презентація економічної інформації за заданою або обраною темою,
- відповіді на тестові завдання різних рівнів складності,
- участь у дискусіях при обговоренні актуальних економічних проблем.

Перевірка набутих навичок може здійснюватися у процесі:

- вирішення задач різних рівнів складності,
- оцінки результатів аналізу певних фінансово-господарських явищ,
- обґрунтування конкретних економічних фінансових та підприємницьких рішень при виконанні практичних завдань;
- інноваційного, новаторського підходу до формування ідеї та пошуків шляхів для її досягнення у створенні та управлінні проектом або соціальним шкільним підприємництвом.

Додатковими засобами стимулювання пізнавальної активності здобувачі освіти є самооцінювання і взаємооцінювання. Таке оцінювання є корисним інструментом, оскільки дає можливість неупередженого та об'єктивного ставлення, розвитку в здобувачів освіти критичного мислення, вміння відстоювати свою позицію, аргументувати, а також є наочним прикладом застосування та поширення отриманих здобувачами знань та досягнень.

Предметом оцінювання теж може бути діяльність здобувачів освіти під час навчально-виховного процесу та в домогосподарстві. Завдяки ретельному спостереженню та спілкуванню зі здобувачами освіти під час уроків та в позаурочний час учитель може більше розкрити їхній потенціал, оскільки досить часто здобувачі освіти розповідають про свої поступки щодо постановки власних фінансових цілей та їх досягнення. Таке оцінювання дає можливість більше розкритися здобувачам освіти, проаналізувати отримані знання та оцінити ефективність їх застосування безпосередньо у повсякденному житті з метою досягнення фінансового успіху або морального задоволення, що теж буде позитивно впливати на ментальне здоров'я усіх учасників навчально-виховного процесу. Але при цьому учитель повинен обґрунтувати, які компетентності здобувач освіти проявив чи застосував у своїй позаурочній діяльності.

Здобувач освіти з особливими освітніми потребами

Навчальна програма орієнтована на індивідуалізацію роботи з учнем з особливими освітніми потребами. Вона містить пропозиції щодо дидактичних та методичних рішень, які дозволяють адаптувати дану навчальну програму до потреб учня з різними можливостями. Індивідуальні освітні потреби пов'язані з опануванням вимог, які визначаються основною та індивідуальною навчальними програмами. Найважливішими є стратегія, яку обере вчитель для конкретного учня, та вибір коригувань, зокрема з точки зору організації роботи, форм та методів навчання.

Визначивши потреби розвитку та освіти, а також знань та досвіду здобувача освіти, учитель визначає навички та вміння, які слід розвивати або формувати. Роль вчителя щодо здобувача освіти з особливими освітніми потребами - це не стільки передача знань, скільки, перш за все, визначення напрямків, активізація, відкриття можливостей, спонукання до подальших дій, а також розвиток компетентностей, необхідних для функціонування у дорослому житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варналій З. С., Сизоненко В. О. Основи підприємницької діяльності: підручник для учнів 10 - 11 кл. загальноосвіт. шкіл, ліцеїв та гімназій. - К. : Знання України, 2003. – 404 с.
2. Віртуальна екскурсія до Музею грошей НБУ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://museum.bank.gov.ua/museum/3d-tour/>.
3. Горленко Г. О. Власна справа (Основи малого бізнесу). Част. I [Методичний посібник] [3-те вид., перероб. та доп.] / Г. О. Горленко, Т.Г.Гільберг, Г. Д. Думанська та ін. – Кам'янець - Подільський: «Аксиома», 2013. – 112 с.
4. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
5. Державний стандарт базової середньої освіти від 30 вересня 2020 р. №898 [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020- %D0%BF#n16](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16).
6. Державний стандарт початкової освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. №87 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>.
7. Ділова активність: посібник для вчителя (економічний ресурс) За заг. ред. Гнуса П. - Львів, 2001. – 168 с.

8. Дятленко С., Конопкін В., Корнецький А., Кучерук О., Савицький І. Соціальне шкільне підприємництво: твій перший стартап: посібник для учнів 8 (9, 10, 11) класів, батьків та освітян. – К. : ТОВ «ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС», 2020. – 184 с.
9. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
10. Закон України «Про повну загальну середню освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-IX?fbclid=IwAR3HPX7nGuTO1v2MGtHJ1p0zWxrQUiuf7N07Ir3-KCwI-Ed2fpo9nbDPwRY#Text>.
11. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. №988-р [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>.
12. Методичні рекомендації щодо створення модельних навчальних програм для 5–9 класів : Міністерство освіти і науки України. 21 березня 2021 року. Київ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/03/25/metod.pdf>.
13. Моя економіка: підручник для учнів 8 — 9-х, 10-х класів / Л. Кириленко, Л. Крупська, І. Пархоменко, І. Тимченко. - Київ: А.П.Н., 2005. – 320 с.
14. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти» від 19.02.2021 р. №235. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-9-klasiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>.
15. Нова українська школа [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
16. Письменний В. В. Фінансова грамотність (рівень стандарту): підручник для 10 (11) класу закладів загальної середньої освіти. - Тернопіль : Астон, 2023. – 240 с.
17. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80>.
18. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: навчальний посібник / авт. кол. - Київ, 2019. – 272 с.
19. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: робочий зошит для учня / авт. кол. - Київ, 2019. – 160 с.